

УДК 373.3:37.091.12:159.954

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.74-3.26>

Г. З. Скірко

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету

Г. В. Чорна

викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету

Т. Л. Юрченко

здобувач вищої освіти кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено актуальній темі сьогодення – особливостям підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної творчої діяльності. Модернізація системи вищої освіти в Україні орієнтована на формування ініціативної, творчої особистості, зумовлює необхідність застосування нових, сучасних методів навчання й виховання майбутнього педагога, підготовки його до професійної діяльності. Змінилася парадигма національної системи освіти та вимоги до фахової підготовки випускників вищих навчальних закладів. Сьогодні школі потрібен учитель-професіонал, учитель-дослідник, який постійно експериментує, аналізує, який є творчою особистістю, здатною до саморозвитку впродовж життя. Окреслено суперечності, що гальмують процес підготовки майбутніх педагогів до професійної творчої діяльності, і вони такі:

- потреби сучасної школи в учителях-професіоналах, учителях-дослідниках, які постійно експериментують, аналізують, і недостатній рівень фахової підготовки спеціалістів початкової освіти в системі вищої освіти, для якої сьогодні характерні знеособлення та стандартизація;
- підготовка майбутніх фахівців до професійної творчої діяльності та дефіцит ефективних методів формування відповідної готовності у студентів спеціальності 013 «Початкова освіта»;
- упровадження нових стандартів початкової освіти, які започатковують необхідність у школі створювати варіативні освітні програми, вибудовувати індивідуальні маршрути особистого розвитку учня, й недостатній рівень їх вивчення та реалізації.

На підставі аналізу пріоритетних напрямів модернізації системи освіти України та відповідно до логіки дослідження розглянуто сутність понять «підготовка» та «підготовка майбутніх фахівців», «професійна творча діяльність». Аргументовано, що розроблена функціональна модель підготовки майбутніх учителів до професійної творчої діяльності сприятиме підвищенню їхнього професіоналізму, сходженню до вершин педагогічної майстерності.

За підсумками теоретичного аналізу проблеми підготовки майбутніх учителів до професійної творчої діяльності зроблено відповідні висновки. По-перше, розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів до професійної творчої діяльності в системі вищої освіти має бути спрямоване на розвиток Нової української школи, яка орієнтується на кінцевий педагогічний результат – усебічний і цілісний розвиток особистості дитини, та передбачає високий рівень професіоналізму вчителів початкової ланки. По-друге, невідповідність результатів, які має школа, вимогам сучасного суспільства актуалізує потребу в нових підходах у підготовці майбутніх учителів до професійної творчої діяльності та розвитку творчих здібностей учнів.

Ключові слова: підготовка, підготовка вчителів, професійна творча діяльність.

Постановка проблеми. Модернізація системи вищої освіти в Україні орієнтована на формування ініціативної, творчої особистості, зумовлює необхідність застосування нових, сучасних методів навчання й виховання майбутнього педагога, підготовки його до професійної діяльності. Змінилися парадигма національної системи освіти та вимоги до фахової підготовки випускників вищих навчальних закладів. Сьогодні школі потрібен учитель-про-

фесіонал, учитель-дослідник, який постійно експериментує, аналізує, який є творчою особистістю, здатною до саморозвитку впродовж життя.

Низка державних нормативно-правових документів підтверджує перспективний характер підготовки майбутніх учителів до професійної творчої діяльності, зокрема: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») (1993 р.); Державна програма «Вчитель»

(2002 р.); закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про охорону дитинства» (2001 р.); Національна рамка кваліфікацій (2011 р.); Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.); Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013 р.); Концепція «Нова українська школа» (2016 р.); Державний стандарт початкової освіти (2018 р.). У них визначено основні напрями модернізації вищої педагогічної освіти, її правові засади, фундаментальні педагогічні стратегії та механізми формування готовності до професійної творчої діяльності майбутніх учителів.

Аналіз наукових досліджень засвідчив, що концептуальні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів вивчали Н. Бібік, О. Біда, В. Бондар, Н. Кічук, Л. Коваль, О. Комар, А. Крамаренко, С. Литвиненко, І. Підласий, І. Полякова, О. Савченко, Л. Суценок, О. Федій, Л. Хомич, Л. Хоружа, І. Шапошнікова, З. Шевців та інші вчені. Розвиток креативних здібностей учнів молодшого шкільного віку досліджували Д. Богоявленська, І. Воронюк, В. Дружинін, Н. Міщенко, І. Полякова, О. Савченко, В. Фадєєв та інші науковці. Однак ситуацію в сучасній українській школі ускладнює наявність таких суперечностей між:

- потребами сучасної школи в учителях-професіоналах, учителях-дослідниках, які постійно експериментують, аналізують, і недостатнім рівнем фахової підготовки спеціалістів початкової освіти в системі вищої освіти, для якої сьогодні характерні знеособлення та стандартизація;

- підготовкою майбутніх фахівців до професійної творчої діяльності та дефіцитом ефективних методів формування відповідної готовності у студентів спеціальності 013 «Початкова освіта»;

- упровадженням нових стандартів початкової освіти, які започатковують необхідність у школі створювати варіативні освітні програми, вибудовувати індивідуальні маршрути особистого розвитку учня, та недостатнім рівнем їх вивчення та реалізації.

Отже, усунення зазначених суперечностей, практичне значення проблеми й недостатня розробленість її теоретичних аспектів зумовили вибір теми нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальною проблемою сьогодення є невідповідність результатів, які має новітня школа, вимогам сучасного суспільства до вміння особистості розв'язувати проблеми, знаходити нестандартні рішення. Тому реформування української школи передбачає суттєві зміни самого процесу та змісту підготовки вчителя. За новою Концепцією НУШ, майбутні вчителі повинні опанувати особистісно орієнтовані та компетентнісні підходи до управління освітнім процесом, психологію групової

динаміки тощо [6]. Відповідно, змінюється і роль учителя: не як єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. У межах цієї моделі школа максимально повинна враховувати права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму. Як зазначає академік В. Андрущенко, «...головним джерелом якісної зміни освіти України, первиною основою цього процесу є радикальна зміна підготовки нового вчителя, який міг би відшукати відповіді на виклики епохи й реалізувати їх у щоденній навчально-виховній практиці» [1, с. 7]. Сучасний учитель повинен швидко орієнтуватись у реальному житті, професійно розв'язувати різнопланові проблемні та нестандартні ситуації. Потрібна така особистість учителя, у якій гармонійно буде поєднано індивідуальність і професіоналізм.

Мета статті – наукове обґрунтування теоретичних засад підготовки майбутніх учителів до професійної творчої діяльності в навчально-виховній роботі початкової школи.

Відповідно до логіки дослідження доцільно розглянути сутність понять «підготовка» та «підготовка майбутніх фахівців». Згідно з «Великим тлумачним словником», підготовка – це дія із забезпечення, здійснення, проведення чогось із завчасною підготовкою всього необхідного [3, с. 373]. Термінологічний словник з основ підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти дає визначення, що сутність поняття «підготовка» розуміється як різновид організованої (формальної та неформальної) освіти для досягнення визначених у дослідницькій, освітній або навчальній програмі цілей навчання, що ведуть до набуття або вдосконалення кваліфікації відповідно до чинної Міжнародної стандартної класифікації освіти 2011 р., Міжнародної стандартної класифікації трудових занять 2008 р. та українських законодавчо-регулятивних норм [10, с. 134].

З позиції вищої професійної педагогічної освіти термін «підготовка» студента до професії вчителя – це загальнопедагогічна підготовка в системі вищої педагогічної освіти, яка відбувається за такими напрямками: ознайомлення зі структурою діяльності та особистості вчителя; вивчення науково-теоретичних засад формування особистості вчителя; визначення науково обґрунтованого змісту педагогічної освіти, кола загальнопедагогічних знань і вмінь, якими повинні оволодіти вчителі та студенти педагогічних ЗВО [11, с. 74]. Підготовка конкурентоспроможних фахівців є центральним завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики, про що свідчать основні положення Національної доктрини розвитку освіти України у XXI ст.

Орієнтація на європейський освітній простір вітчизняної сучасної освіти вимагає суттєвої перебудови змісту підготовки майбутнього педагога. З огляду на це формулюються нові вимоги до професійної діяльності вчителів початкової ланки закладів освіти. Ці вихідні концептуальні положення закладено в таких документах, як: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») (1994 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.), галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013 р.), Державний стандарт початкової загальної освіти [4]. Ключовим для реалізації окреслених завдань є розвиток якостей майбутнього вчителя, адже саме від нього залежить реформування освіти.

Наприклад, С. Рубінштейн стверджував, що нова школа – це перш за все новий педагог. Це трактування є правильним навіть тоді, коли широке життя з його об'єктивними умовами ще не дозріло для нових форм, але школа з живим педагогом, який відчуває нові паростки майбутньої дійсності, може сформуватися й у таких несприятливих умовах у вдалу форму та спробувати пробитися у своєму власному невеликому середовищі до нових форм життя [12, с. 9–12]. Саме на початку ХХІ ст. в теорії та практиці особливо гостро постала проблема формування творчої особистості. Творчість передбачає наявність в особистості здібностей, мотивів, знань і вмінь, завдяки яким створюється новий продукт, що вирізняється новизною, оригінальністю, унікальністю.

Вагоме значення для цього дослідження має розуміння конструкту «професійна підготовка майбутніх фахівців». Наукова праця Т. Танько переконливо доводить, що професійна підготовка – це система організаційних і педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь і професійної готовності, що, зі свого боку, визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною та підготовленою до виконання певної професійної діяльності й прагне її виконати [14].

Якуважають науковці Т. Алексєнко, Н. Кузьміна, Н. Тализіна професійна підготовка майбутніх учителів – це процес формування й набуття настанов, знань і вмінь, необхідних спеціалісту для належного виконання спеціальних завдань навчально-виховного процесу. Учені І. Богданова, І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, З. Курлянд, Р. Хмельюк, О. Цокур стверджують, що професійна підготовка майбутніх учителів – це цілісний процес засвоєння й закріплення загальнопедагогічних і соціальних знань, умінь і навичок.

Відомий дослідник актуальних проблем сучасної педагогіки й виховання особистості І. Бех вважає, що пріоритетним завданням професійної підготовки є «підготовка кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів із високим рівнем професій-

них знань, умінь, навичок і мобільності, виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення, найкращих людських якостей, національної свідомості» [2, с. 160].

На думку В. Кременя, підвищення рівня відповідності вищої освіти вимогам сучасності й реалізації освітянської політики щодо якості професійної підготовки можливе тільки «... з урахуванням трансляційної, селекційної та інноваційної функцій сучасної вищої школи як соціального інституту. Реалізація трансляційної функції вищої освіти дає змогу здійснити передачу соціально-економічних цінностей, норм, потреб і мотивів поведінки з минулого – у сучасне, із сучасного – у майбутнє. Селекційна функція вищої освіти дає змогу розв'язати проблему, пов'язану з відбором успадкованих цінностей і норм для тих, хто корисний для розв'язання завдань наступних етапів розвитку суспільства. Інноваційна функція вищої освіти виявляється в оновленні соціальних цінностей і норм шляхом відпрацювання нових і використання прогресивних цінностей зі світового освітнього досвіду, адекватних соціально-історичним умовам України...» [8, с. 59–60]. Під підвищенням якості професійної підготовки науковець розуміє «цілісну сукупність властивостей суб'єкта діяльності, яка визначає його професійний рівень компетентності та дає йому можливість мати певну соціальну цінність і відповідати потребам та можливостям ринку праці, а також визначає готовність опанувати в майбутньому соціальні рівні, адекватні здібностям, і кваліфікації в системі соціо-професійних відносин ...» [8, с. 402].

Влучним є ствердження І. Зязюна про те, що мета педагогічної освіти – формування образу й осягнення смислу професії вчителя як триєдності духовного, соціального, професійного, а метою педагогічного закладу вищої освіти – професійне виховання вчителя – багатовимірне й багатофункціональне явище, що охоплює духовне його становлення як активне внутрішнє прагнення до істини, добра, краси, осмислення цілісного світу; формування педагогічної культури; гармонійний розвиток емоційних, інтелектуальних, вольових, етичних і естетичних якостей [5, с. 111].

Л. Коваль стверджує, що система вітчизняної вищої педагогічної освіти, сформована в умовах індустріалізації та розквіту авторитарних суспільних цінностей, сьогодні функціонує в докорінно відмінному від попереднього століття соціокультурному просторі і, як ніколи раніше, потребує «педагогів-професіоналів нової генерації з конкурентоспроможним рівнем кваліфікації, які мають загальну й педагогічну культуру, розуміються на тенденціях, системах сучасної психології і педагогіки, здатні орієнтуватися не тільки в типових педагогічних ситуаціях, а й розуміти специфіку навчальної діяльності в різних умовах організації навчально-виховного процесу...» [7, с. 50].

Питання фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи порушено в низці сучасних наукових праць В. Андрущенко, Н. Бібікової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, А. Крамаренко, Б. Коротяєва, С. Лисенкової, Н. Ничкало, Г. Пономарьової, О. Савченко, Л. Суценок, Л. Хомич, Г. Цветкової, І. Шапошнікової та інших.

Заслугує на вивчення позиція І. Полякової, яка розуміє феномен підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності як процес формування комплексу мотивів, знань, умінь і навичок, особистісних якостей, які надають йому реальної можливості професійно-особистісного становлення, виявлення його творчої активності; переходу з позицій наслідування (репродуктивного рівня) в позицію творця свого професійного життя, самого себе як креативної особистості (творчого рівня), співторця креативного процесу (рівня творчої співпраці) [9, с. 59].

За твердженням О. Сисоєвої, базу професійної підготовки є зміст, який повинен мати випереджальний характер. Саме тому необхідно постійно поновлювати зміст з урахуванням змін, які відбуваються в суспільстві, здійснювати підготовку за принципом цілісності, системності й інтеграції. На думку вченої, підготовка майбутнього вчителя потребує посилення культуротворчих складників у моделі педагога, зокрема діяльнісних та особистісно-характерологічних. За цих умов засвоєння психологічних, педагогічних і предметних знань стає передусім засобом збагачення та розвитку особистості педагога, який має бути «людиною культури», що визначає самоцінність кожної дитини [13, с. 342].

Висновки і пропозиції. За підсумками теоретичного аналізу проблеми підготовки майбутніх педагогів до професійної творчої діяльності простежено основні вимоги до особистості учителя, його творчого зростання. Розв'язання проблеми підготовки майбутніх педагогів до професійної творчої діяльності в системі вищої освіти має бути спрямоване на розвиток Нової української школи, яка орієнтована на кінцевий педагогічний результат – усебічний і цілісний розвиток особистості дитини, та передбачає високий рівень професіоналізму вчителів початкової ланки. Невідповідність результатів, які має школа, вимогам сучасного суспільства до вміння особистості розв'язувати проблеми, знаходити нестандартні рішення актуалізує потребу в нових підходах із підготовки майбутніх учителів до професійної творчої діяльності та розвитку творчих здібностей учнів у навчально-виховній діяльності початкової школи.

Список використаної літератури:

1. Андрущенко В.П. Вчитель XXI століття: нова стратегія національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. *Вища освіта*. 2016. № 4. С. 5–14.
2. Бех І.Д. Становлення професіонала в сучасних соціальних умовах. *Педагогіка толерантності*. 2001. № 3–4. С. 157–162.
3. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я. Донецьк, 2008. 704 с.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п> (дата звернення: 06.11.2020).
5. Зязюн Іван Андрійович: педагог, вчений, філософ: біобібліогр. покажчик / упоряд. Л.Н. Штома; наук. ред. Н.Г. Нікало; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. 3-тє вид., перероб., доп. Київ, 2017. 174 с.
6. Концепція Нової української школи. URL: <https://nus.org.ua> (дата звернення: 26.12.2020).
7. Коваль Л.В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання навчальних технологій у процесі викладання математики. *Початкова школа*. 2004. № 11. С. 50–54.
8. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. 2-ге вид. Київ : Знання, 2011. 520 с.
9. Полякова І.В. Розвиток креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2015. 267 с.
10. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII, зі змінами. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 22.12.2020).
11. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя : Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18.12.2006.
12. Рубинштейн С.Л. Теоретические вопросы психологии и проблема личности. *Психология личности* : хрестоматія. Самара : БАХРАМ, 1999. Т. 2. С. 227–244.
13. Сисоєва С.О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури : монографія. Київ : Едельвейс, 2014. 404 с.
14. Танько Т.П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2004. 508 с.

Skirko G., Chorna G., Yurchenko T. Training of future primary school teachers on professional creative activity

The article is devoted to the topical issue of today – the features of training future primary school teachers on professional creative activity. Modernization of the higher education system in Ukraine is focused on the formation of initiative, creative personality, necessitates the use of new, modern methods of teaching and educating future teachers, preparing them for professional activities. The paradigm of the national education system has changed. The requirements for professional training of graduates of higher educational

institutions have modified. Today, the school needs a professional teacher, a teacher-researcher who is constantly experimenting, analyzing, who is a creative person and capable of self-development throughout life. Contradictions that impede the process of training of future teachers for professional creative activity are outlined and they are as follows:

- the needs of the modern school in professional teachers, teachers-researchers who are constantly experimenting, analyzing, and the insufficient level of professional training of primary education specialists in the higher education system, which is currently characterized by depersonalization and standardization;*
- training of future specialists on professional creative activity and lack of effective methods of forming the appropriate readiness of students, specializing in 013 “Primary Education”;*
- implementation of new standards of primary education, which initiate the need for the school to create a variety of educational programs, to create individual paths of personal development of the student and the insufficient level of their study and implementation.*

The purpose of the study is to substantiate the theoretical foundations of training future teachers on professional creative activity in the educational work of primary school, developing and experimental verifying of the effectiveness of structural and functional model of this process.

Based on the analysis of priority areas of modernization of the education system of Ukraine and, in accordance with the logic of the study, the essence of the concepts “training” and “training of future professionals”, “professional creative activity” is considered. It is argued that the developed functional model of training of future teachers on professional creative activity will promote increase of their professionalism, reaching the top of pedagogical skills.

Based on the results of the theoretical analysis of the problem of training of future teachers for professional creative activity, the relevant conclusions are made.

First, the solution of the problem of training future teachers on professional creative activity in the higher education system should be aimed at the development of the New Ukrainian School, which aims at the final pedagogical result - comprehensive and holistic development of the child’s personality, and provides a high level of professionalism of primary school teachers.

Secondly, the inconsistency of the results of the school with the requirements of modern society highlights the need of new approaches in training future teachers on professional creativity and the development of creative abilities of schoolchildren.

Key words: *training, training of teachers, professional creative activity.*